

Inventariserend Veldonderzoek

Oostdijkseweg 47 te Goedereede

Opdrachtgever

B.J.M. van Os
Julianalaan 17
5735 CT AARLE-RIXTEL

Projectnummer

174207

Kenmerk

JHU/UIT/SAD/174207

Autorisatie

Redactie:	paraaf	datum	status
drs. H.W. van Klaveren		13-1-2005	definitief
Gecontroleerd door:	paraaf	datum	status
Drs. E.E.A. van der Kuijl		13-1-2005	definitief

INHOUD

1	Inleiding, Onderzoekskader en Objectgegevens	3
1.1	Inleiding en onderzoekskader	3
1.2	Onderzoeksdool	3
1.3	Objectgegevens	4
2	Onderzoeksmethodiek	5
2.1	Bepaling van regionale achtergrondwaarden	5
2.2	Historisch onderzoek	6
2.3	Inventarisatie van archeologische gegevens	6
3.	Geologie en Bodem	7
3.1	Geologische ontwikkeling tijdens het Holoceen	7
3.2	Bodem	8
4	Bewoningsgeschiedenis van Goedereede / Oostdijk	9
4.1	Inleiding	9
4.2	Prehistorie (tot 12 v. Chr.)	10
4.3	Romeinse Tijd (12 v. Chr. – 450 n. Chr.)	10
4.4	Middeleeuwen	11
4.5	Nieuwe Tijd	13
5	Resultaten van het veldwerk	14
5.1	Toekomstig grondverzet	14
5.2	Opzet van het booronderzoek	14
5.3	Resultaten van het veldwerk	14
6	Conclusie en Aanbeveling	15
6.1	Conclusie	15
6.2	Aanbeveling	15
	Literatuurlijst	16

Bijlagen:

- Bijlage 1: Archeologische verwachtingskaart
- Bijlage 2: Detailkaart met de locatie met boorpunten
- Bijlage 3: Boorstaten
- Bijlage 4: Overzicht geologische perioden en lijst met afkortingen

1 Inleiding, Onderzoekskader en Objectgegevens

1.1 Inleiding en onderzoekskader

Op 12 november 2004 is op het terrein aan de Oostdijkseweg 47 te Goedereede in opdracht van de heer B.J.M. van Os, door Synthegra Archeologie b.v. een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) uitgevoerd. De locatie is onderzocht in verband met de voorgenomen nieuwbouw van een woning. Het onderzochte gedeelte heeft een oppervlakte van ca. 2500 m². Het onderzoek bestaat uit een historisch onderzoek en een inventariserend veldonderzoek.

Op basis van informatie van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) te Amersfoort is naar voren gekomen dat voor het terrein een middelhoge archeologische verwachtingswaarde van toepassing is. Op basis van de IKAW (Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden), de CHS (Cultuurhistorische Hoofdstructuur Zuid-Holland regio Voorne-Putten en Goeree-Overflakkee) en AMK (Archeologische Monumentenkaart) van de ROB kan worden vastgesteld dat dit geldt voor het gehele onderzoeksgebied.

Uit de kaart van de CHS blijkt, dat de locatie zich bevindt op aan of onder het huidige oppervlak gelegen oude zeeafzettingen op veen met mogelijke occupatie vanaf de IJzertijd. Er is op de locatie een redelijke tot grote kans op archeologische sporen¹.

De geplande wijziging in het bestemmingsplan en het daarmee samenhangende grondverzet kan een bedreiging vormen voor de mogelijke archeologische waarden in het plangebied. Op basis van diverse rijks - en provinciale regelingen, met name het verdrag van Malta, Nota Belvédère en de Leidraad Provinciaal Omgevingsbeleid dient een inventarisatie van de archeologische waarden op het terrein gemaakt te worden. De provinciaal archeoloog, drs. R.H.P. Proos zal de resultaten van het onderzoek toetsen. De resultaten van het onderzoek zullen vervolgens in de planvorming betrokken dienen te worden.

Het onderzoek en de adviezen hebben betrekking op de IJzertijd tot en met de Nieuwe Tijd. Het onderzoek is afgestemd op het toekomstige grondverzet en de daarmee samenhangende versterking van het landschap en het bodemarchief.

1.2 Onderzoekdoel

Het doel van het inventariserend veldonderzoek is inzicht te verkrijgen of er op onderzoekslocatie archeologische waarden aanwezig zijn en, zo ja, van welke aard. De volgende vragen dienen, indien mogelijk, te worden beantwoord:

- Zijn er archeologische waarden aanwezig?
- Wat is de exacte aard en datering van de vindplaats(en)?
- Wat is de te verwachten conserveringsgraad van deze waarden?

¹ Provincie Zuid-Holland (2002)

Project : Inventariserend Veldonderzoek
Kenmerk : JHU/UIT/SAD/174207

1.3 Objectgegevens

Plaats : Goedereede
Gemeente : Goedereede
Provincie : Zuid-Holland
Toponiem : Oostdijkseweg 47
Projectnummer : 174207
Kaartblad : 36H
Coördinaten : 56.600 / 427.500
Grondgebruik : braakliggend terrein
Bodem : vlakvaaggronden (afgegraven)²

Afbeelding 1: De onderzoeklocatie (rode pijl) aangegeven op de topografische kaart (oorspronkelijke schaal 1:50.000).

² Stichting voor Bodemkartering (1967).

2 Onderzoeksmethodiek

2.1 Bepaling van regionale achtergrondwaarden

Om een juist beeld te krijgen van de archeologische waarde van het betreffende terrein is het bepalen van de regionale achtergrondwaarden van belang. Hiervoor worden in een aantal standaard bronnen geraadpleegd.

- Bodemkaart van Nederland (Schaal 1:50.000)
- Archeologische Monumentenkaart (AMK)
- Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW)

Bodemkaart van Nederland

Door de Topografische Dienst is in de 19^e eeuw een systeem opgesteld om Nederland onder te verdelen in 69 kaartbladen waarvan het merendeel een westelijke- en een oostelijke helft kent. De bodemkaart van Nederland volgt dit principe ook. Inhoudelijk geeft de bodemkaart informatie over de samenstelling van de ondergrond dat gebaseerd is op het systeem van bodemclassificatie voor Nederland zoals dat is opgesteld door De Bakker en Schelling³.

AMK

De Archeologische Monumentenkaart biedt de onderzoeker een overzicht van de te verwachten monumenten in de nabijheid of op de onderzoekslocatie. Aan de hand van deze monumenten kan vaak een inschatting gemaakt worden welke archeologische waarden aan te treffen zijn op de onderzoekslocatie. De classificatie van de monumenten is als volgt:

Rood	Zeer Hoge Archeologische Waarde/Archeologisch Monument
Oranje	Zeer Hoge Archeologische Waarde
Geel	Hoge Archeologische Waarde

IKAW

De Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden geeft, de naam zegt het al, een indicatie van de te verwachten archeologische waarden. Dit gebeurt op basis van de aard van de ondergrond en de landschappelijke situering. Gebieden die (van oudsher) hoger liggen, zijn potentiële plaatsen voor bewoning en hebben daardoor een hogere trefkans voor archeologische waarden dan gebieden die lager liggen en gebieden waarvan door bodemkundig en archeologisch onderzoek is gebleken dat bewoning tot voor een bepaalde tijdsperiode niet mogelijk was. De archeologische verwachting op land is onderverdeeld in zeer laag, laag, middelhoog en hoog (pasteltinten). De onderverdeling voor water is laag, middelhoog en hoog (blauwtinten).

De bodemkaart worden als uitgangspunt genomen voor de beschrijving van de geologie en bodem van de onderzoekslocatie die behandeld zal worden in hoofdstuk 3. De gecombineerde gegevens van de AMK en IKAW zijn samen met de informatie afkomstig uit ARCHIS (zie paragraaf 2.3) verwerkt in een kaart met de archeologische verwachtingen (bijlage 1).

³ De Bakker & Schelling (1989).

Project : Inventariserend Veldonderzoek
Kenmerk : JHU/UIT/SAD/174207

2.2 Historisch onderzoek

De standaardgegevens om de regionale achtergrondwaarden te bepalen worden aangevuld met specifieke voor het onderzoeksgebied verzamelde literatuur en (historisch) kaartmateriaal. Zonder dit type bronmateriaal kan geen juist beeld geschetst worden van de historie van de locatie. Het bronnenmateriaal wordt betrokken van een aantal landelijke instellingen (bibliotheken, universiteiten, het rijksarchief), maar wordt waar dat nodig is aangevuld met informatie die wordt verkregen via oudheidkundige of archeologische verenigingen, heemkundekringen, particuliere verzamelaars en specialisten.

Voor het historisch onderzoek naar de onderzoekslocatie aan de Oostdijkseweg te Goedereede is literatuur geraadpleegd in de bibliotheek van de ROB (Amersfoort), de bibliotheek van de Universiteit Leiden en de Koninklijke Bibliotheek (Den Haag).

2.3 Inventarisatie van archeologische gegevens

ARCHIS

Voor de inventarisatie van archeologische gegevens is gebruik gemaakt van ARCHIS (Archeologisch Informatie Systeem), het standaard systeem van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB). Daarin is gestandaardiseerde informatie (administratieve gegevens onderzoekslocatie, complextype, datering, vondstgegevens, literatuur, etc.) opgenomen van alle archeologische waarnemingen en monumenten in Nederland.

De ARCHIS meldingen zijn terug te vinden in hoofdstuk 4 waar ze geïntegreerd zijn in de paragrafen over de Prehistorie, Romeinse Tijd, Middeleeuwen en Nieuwe Tijd.

Aan de hand van de gecombineerde gegevens zoals die in de vorige paragrafen in het kort zijn omschreven, kan een goede inschatting gemaakt worden van de archeologische verwachting op de onderzoekslocatie.

3. Geologie en Bodem

3.1 Geologische ontwikkeling tijdens het Holoceen

De afzettingen die voor de onderzoekslocatie relevant zijn, stammen uit het Holoceen. Het Holoceen is het tijdvak in de aardgeschiedenis waar wij nu in leven. Het begon ongeveer 10.000 jaar geleden toen de laatste ijstijd van het Pleistoceen, het Weichselien, ten einde was. Het Holoceen is een relatief warme periode die gekenmerkt wordt door een grote temperatuurstijging. Door deze temperatuurstijging kon het landijs uit het Weichselien afsmelten waardoor de zeespiegel, vooral aan het begin van het Holoceen, sterk steeg. Terwijl in het oosten en zuiden van Nederland (Hoog Nederland) het vooral de pleistocene afzettingen zijn die vlak of direct aan het oppervlak voorkomen, zijn het in West- en Noord-Nederland (laag Nederland) de holocene afzettingen die tot in de diepe ondergrond, 15 tot 20 meter, de pleistocene lagen bedekken. Deze holocene afzettingen zijn ontstaan onder invloed van zowel de zee als de rivieren. De mariene (=zee-)afzettingen worden gerekend tot de Formatie van Naaldwijk; de fluviatiele (=rivier-)afzettingen tot de Formatie van Echteld en de veenafzettingen tot de Formatie van Nieuwkoop⁴.

Basisveen Laag

Ten gevolge van de postglaciale zeespiegelstijging en de daarmee samenhangende grondwaterstijging werd het gebied drassiger en ontstonden er moerassen. Hierdoor ontstond de Basisveen Laag (onderdeel van de Formatie van Nieuwkoop en zo genoemd omdat deze de basis vormt van het holocene pakket). Deze laag komt in een groot gedeelte van West-Nederland in de ondergrond voor. In de ondergrond van Goeree is de laag echter door erosie verdwenen⁵.

Laagpakket van Wormer

Tijdens het Atlanticum steeg de zeespiegel verder en raakte het gebied overstromd. Er werd in een getijdengebied een dik pakket fijne zanden en kleien afgezet: het Laagpakket van Wormer, onderdeel van de Formatie van Naaldwijk. Dit getijden- of waddegebied had het karakter van een estuarium (een riviermonding met getijdeninvloed)⁶.

Hollandveen Laagpakket

Vanaf het begin van het Atlanticum vormden zich aan de Nederlandse kust strandwallen, de Oude Duinen en Strandafzettingen. Halverwege het Subboreaal (rond 4000 BP) waren de strandwallen voor een groot deel van Nederland aaneengesloten. Het huidige Schouwen-Duiveland, Goeree-Overflakkee en Voorne-Putten waren toen nog verbonden met het vasteland en hadden een aaneengesloten kustlijn. Bovendien steeg de zeespiegel minder snel dan voorheen. Het gebied achter de strandwallen raakte hierdoor minder vaak overstromd, waardoor de vegetatie zich ongestoord kon ontwikkelen. Dit alles resulteerde in een dik veenpakket, het Hollandveen Laagpakket, behorende tot de Formatie van Nieuwkoop⁷.

Laagpakket van Walcheren

Tegen het begin van het Subatlanticum kreeg de zee weer meer invloed op het gebied. Deze versterkte invloed vond plaats in een viertal fasen, de zg. Duinkerke-transgressiefasen (0 tot en met III). Voor Goeree is Duinkerke I-fase (DI, tussen ca. 350 BC en 0 AD) van belang. Op het veen werd hierdoor (fijnzandige) klei afgezet, onderdeel van het Laagpakket van Walcheren. Voor een groot gedeelte echter erodeerden de reeds aanwezige afzettingen (vooral het Laagpakket van Wormer en het Hollandveen Laagpakket) en vond afzetting van het Laagpakket van Walcheren in diepe erosiegeulen plaats.

⁴ De gebruikte formatienamen zijn conform De Mulder et al. (2003).

⁵ Hageman (1964).

⁶ Hageman (1964).

⁷ Zagwijn (1991).

Project : Inventariserend Veldonderzoek
Kenmerk : JHU/UIT/SAD/174207

Zo bleven er “eilandjes” van veen over, zoals ter plaatse van de onderzoekslocatie, het huidige dorp Goedereede, het dorp Stellendam en het gedeelte van Flakkee ten zuiden van Middelharnis.

In de ondergrond van Goedereede vond daarna weer veenvorming plaats; dit veen wordt gezien de ontstaansperiode aangeduid als “Romeins veen” (gevormd voor Duinkerke II transgressiefase). In dit veen zijn stuifmeelkorrels van *Cerealia* (granen) aangetroffen⁸, hetgeen wijst op antropogene invloed (akkerbouw).

Later werden vanaf ca. 800 AD tijdens de DIII-transgressiefasen (a en b) op vrijwel geheel Goeree-Overflakkee plaatafzettingen gevormd, bestaande uit klei.

Laagpakket van Schoorl

Het noordwestelijk deel van Goeree bestaat uit duinafzettingen, het Laagpakket van Schoorl. Direct langs de kust zijn deze als duinen ontwikkeld, maar tot vrij ver het binnenland in (over vrijwel geheel Goeree) zijn de oudere afzettingen van het Laagpakket van Walcheren bedekt door een dunne laag duinzand.

De onderzoekslocatie ligt aan de binnenrand van het duingebied. De bodemkaart geeft aan, dat het oppervlak is afgegraven⁹. Dit deed men tot in de 19^e eeuw om dichterbij het grondwater te komen, dit ten behoeve van land- en tuinbouw. Met het vrijkomende zand werden de oude houtwallen (de zg. ‘schurvelingen’ opgehoogd tot zandwallen. De zo ontstane lager gelegen akkers werden ‘haaimeten’ genoemd.

3.2 Bodem

Op de locatie heeft zich een vlakvaaggrond ontwikkeld met code Zn21/Zn50A.¹⁰ Dit bodemtype wordt gekenmerkt door een dunne A-horizont. Bovendien bevinden zich onder de bovengrond geen ijzerhuidjes op de zandkorrels.

Globaal is de bodemstratigrafie als volgt opgebouwd:¹¹

- 1Ap 0-30 cm bouwvoor; grijs tot donkergrijs, humusarm, kalkrijk, matig fijn zand
- 1Cg 30-110 cm lichtgrijs, uiterst humusarm, kalkrijk, matig fijn zand; enkele roestvlekken; geen ijzerhuidjes op de zandkorrels
- 1Cr >110 cm grijs tot lichtgrijs, uiterst humusarm, kalkrijk ‘gereduceerd’ zand

⁸ Jelgersma (1957).

⁹ Stichting voor Bodemkartering (1967).

¹⁰ Stichting voor Bodemkartering (1967).

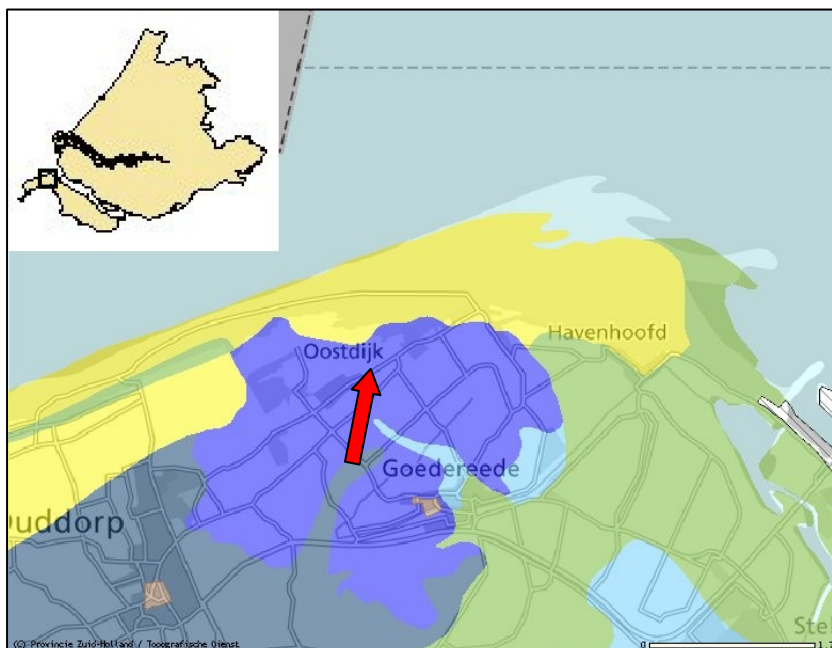
¹¹ De Bakker & Schelling (1989, 155).

4 Bewoningsgeschiedenis van Goedereede / Oostdijk

4.1 Inleiding

Binnen de gemeente Goedereede, waaronder naast Goedereede ook het gehuchtje Oostdijk valt, zijn in de afgelopen decennia diverse archeologische resten aan het licht gekomen. Sinds haar oprichting in 1969 houdt de Vereniging van amateur-archeologen 'De Motte' zich bezig met de geschiedenis en archeologie in de gemeente. Zij heeft in de afgelopen jaren een belangrijke bijdrage geleverd aan de archeologische en geschiedkundige kennis van de streek. Een groot deel van de hier gepresenteerde informatie is dan ook van haar afkomstig.

De archeologische kenmerken kaart van de Culturele Hoofdstructuur van de Provincie Zuid-Holland (afbeelding 2)¹² laat zien dat de onderzoekslocatie in een overgangsgebied tussen zeeafzettingen (blauw) en recente duin- en strandafzettingen (geel) ligt. Aan de Oostdijkseweg is bewoning vanaf de IJzertijd of de Romeinse Tijd mogelijk. Vóór het begin van de jaartelling is het eiland Goeree dus bewoond is geweest, maar van meer permanente bewoning is pas echt sprake in de Romeinse Tijd. Vanaf die tijd is het eiland praktisch continu een vestigingsplaats geweest; alleen in de Vroege Middeleeuwen lijkt het eiland door toenemende vernatting als gevolg van zeespiegeltoename niet geschikt te zijn geweest voor grootschalige bewoning.

Afbeelding 2: Culturele Hoofdstructuur Zuid-Holland (archeologische kenmerken). De Oostdijkseweg 47 ligt in een gebied waar bewoningssporen uit de IJzertijd kunnen liggen.

¹² Te vinden via <http://chs.zuid-holland.nl>

4.2 Prehistorie (tot 12 v. Chr.)

*Neolithicum (5300-2000 v. Chr.), Bronstijd (2000 - 800 v. Chr.) en IJzertijd (800 - 12 v. Chr.)*¹³

Archeologische waarden daterende uit het Neolithicum zijn schaars. Er is echter een melding bekend uit Goedereede. Hier werden in 1969 in een tuin van notaris Risseeuw vuurstenen werktuigen en bewerkt bot aangetroffen, die teruggaan tot het Neolithicum / Bronstijd¹⁴. Recentelijk (1999) is er een opmerkelijke Bronstijdvondst gedaan in het Haringvliet, in de vorm van een lanspunt met schachthout van een linde die gedateerd is in de periode 1400-700 v. Chr. Dat zou betekenen dat het de oudste (ter plaatse) en meest westelijke Bronstijdvondst van Nederland is¹⁵.

Ook archeologische waarden uit de IJzertijd zijn zeer beperkt aanwezig in en rondom Goedereede. Voor zo ver bekend is er slechts één melding gedaan: aan de Jillesweg, even ten oosten van de oude dorpskern in de Oudelandpolder, zijn in 1995 aardewerkconcentraties uit de IJzertijd aangetroffen tijdens het graven van een waterweg¹⁶.

4.3 Romeinse Tijd (12 v. Chr. – 450 n. Chr.)

Gedurende de Romeinse periode, als de Romeinen vanaf 70 n. Chr. het huidige Goeree bevolken, neemt het bewoningsaantal in en rondom Goedereede sterk toe. Aan de zuidkant van Ouddorp is in de Preekhilpolder Romeinse bewoning vastgesteld. Ongeveer een kilometer ten noordoosten van de Preekhilpolder zou aan de Oudelandseweg een Romeins grafveld aanwezig zijn, dat mogelijk bij de bewoningslocatie hieronder zou behoren. Tijdens een onderzoek in 2001, uitgevoerd door ArcheoMedia BV, zijn daar echter geen aanwijzingen voor gevonden¹⁷.

Eind jaren vijftig van de 20^e eeuw is een omvangrijke opgraving uitgevoerd waarbij een Romeinse nederzetting blootgelegd kon worden (nu een rijksmonument van zeer hoge archeologische waarde)¹⁸. In 1957 werd begonnen met ruilverkavelingactiviteiten op de kop van Goeree. De eerste polder die daarvoor in aanmerking kwam was de polder Oude Oostdijk, een stuk zogenoemd oudland dat geen vooropgezet verkavelingspatroon kende. Uit bronnen die teruggaan tot het einde van de 17^e eeuw was gebleken dat in de nabij gelegen Oostduinen gebied aangeduid met de toepasselijke naam 'de Oude Wereld' (coördinaten 57.450 / 428.500) een versterking of legerplaats van formaat geweest moet zijn. Van Dam noemt het in 1681 de overblijfselen van een Romeinse "stad" en vermeldt verder de vondst van een koperen achtkantige hoorn (*lituus*), munten en ringen met 'beeltenissen' van Romeinse keizers (Hadrianus en Anthonius) en overblijfselen van 'straten en huizen'. Delen van een onverharde weg zouden ook aangetroffen zijn.¹⁹ De informatie is gebaseerd op de tekst van H. Van Dam, de vondsten die hij meldt zijn op een aantal na (waaronder de hoorn) nooit teruggevonden.

Maar in 1958 komt het tot een opgraving waarbij de ROB onder leiding van J.A. Trimpe Burger (destijds provinciaal archeoloog van Zeeland) de graafactiviteiten uitvoerde. De bevindingen die door Van Dam opgetekend zijn, worden bevestigd door de grote hoeveelheden vondsten die gedaan zijn tijdens deze campagne. De nederzetting (*vicus*) in de polder Oude Oostdijk stamt uit het laatste kwart van de 1e eeuw n. Chr. en is rond 275 n. Chr. verlaten. De nederzetting lag aan weerszijden van een 16 meter brede geul, beschoeid met grote en kleine palen, op een één meter dik zeekleipakket.

¹³ Dorst (2002).

¹⁴ Archis waarnemingsnummer 24687.

¹⁵ Olivier (1999, 28).

¹⁶ Archis waarnemingsnummer 35315.

¹⁷ Nicholson (2001).

¹⁸ CAA 36HZ-1, kaartblad 64F-001, Rijksmonument 45428, ARCHIS-nummer 705.

¹⁹ Van Dam (1681, 11-12), Van Dam (1682, 23-27).

Project : Inventariserend Veldonderzoek
Kenmerk : JHU/UIT/SAD/174207

De woningen die er stonden waren allen een- of tweeschepig met een breedte van ca. 6-7 m en een lengte van 20 meter of meer. De huizen waren gemaakt van hout en vlechtwerk (wand). Uit de opgraving kwam naar voren dat er drie tot vier bouwfases zijn geweest tussen 70 en 275 n. Chr. De latere bebouwingsstadia is er duurzamer gebouwd: de dakbedekking bestaat bijv. uit dakpannen. In de Middeleeuwen is door transgressie tijdens Duinkerke fasen II en III het gebied meerdere malen overstroomd en in toenemende mate verzilt. Bewoning werd hierdoor op den duur onmogelijk. De Romeinse bevolking was al door vijandige invallen verdreven uit de streek.²⁰

Bijna al het aardewerk is importmateriaal (er zijn slechts tien handgevormde scherven gevonden!), bijv. terra sigillata (afkomstig uit Oost- en Zuid-Gallië), zeer veel terra nigra/Belgische waar (waarschijnlijk vervaardigd in de vallei van de Schelde te oordelen aan de Rupeliaanse klei) en een enkel importstuk uit Engeland.²¹ In 1982 en 1983 is de opgraving uit de jaren vijftig voortgezet aan de Klaverseweg. Ook hier kwamen huisplattegronden uit de 1^e en 2^e eeuw n. Chr. tevoorschijn. Dit terrein is op de Archeologische Monumentenkaart aangemerkt als monument van zeer hoge waarde.²²

4.4 Middeleeuwen

Vroege (450 – 1050 n. Chr.) en Late Middeleeuwen (1050 – 1500 n. Chr.)

In de eerste eeuwen na de Romeinse bewoning neemt de (kust)bewoning sterk af, ook op Goeree-Overflakkee. Aan het begin van de 7e eeuw ontstaat een smalle jonge duinstrook aan de Ouddorpse zeezijde. Het land wordt zo op natuurlijke wijze afgesloten van de zee. Verwaaiing zorgt voor verspreiding van duinzand naar het achterland. Eén van de weinige vroegmiddeleeuwse meldingen is een dubieus bericht over de vondst van de resten van een schip, dat is aangetroffen onder een twee meter dik zandpakket in een kleilaag op het terrein van "Den Hofdijk".²³ Omdat dit schip met gestreken mast zou zijn aangetroffen en er op oude luchtfoto's twee ronde cirkels (heuvels, waarvan er één de laatmiddeleeuwse Hofstede betreft) op het terrein aanwezig waren, werd deze vondst geïnterpreteerd als een schipgraf uit de Vroege Middeleeuwen.

Wanneer de huidige nederzetting Goedereede is ontstaan kan niet met precisie gezegd worden. De eerste vermelding dateert van 1312 en Goedereede heeft dan al stadsrechten gekregen. Het binnenstadje is dankzij een aantal kleinschalige (nood)opgravingen, uitgevoerd door 'De Motte', toegankelijk geworden voor het geïnteresseerde publiek. Bij het 25-jarig jubileum van deze vereniging verscheen een boekwerk waarin al het onderzoek uitgevoerd tussen 1969 en 1993 verantwoord is. Zo werd er aan de Markt 7 in 1977/78 gezocht naar resten van het oude raadhuis (1530) en de bij de stadsbrand van 1482 afgebrande voorganger hiervan, het 'oude stedeheuis' (1467). Bij het vrijleggen daarvan kwam een nog oudere plaggenlaag tevoorschijn. Deze kon aan de hand van de stormvloed van 1374 die 'den Oestdijk' deed overstromen nauwkeurig gedateerd worden. De Oostdijk waarop Goedereede gebouwd werd en waarlangs de onderzoekslocatie ligt, is na een volgende stormvloed (9 oktober 1375) hersteld. De werkzaamheden hieraan duurden tot in 1378.²⁴

²⁰ Trimpe Burger (1979, 39-49).

²¹ *Ibid.*

²² ARCHIS waarnemingsnummer 24648; zie ook 24643, 24646 en 24650; CMA-nummer 64F-001; ARCHIS-nummer 765.

²³ ARCHIS 24684, CMA-nr 64F002 (4108), Olivier (1999, 29) maakt melding van Merovingisch aardewerk (450-750 n. Chr.) dat is aangetroffen onder een twee meter dik zandpakket. Onduidelijk is of het dezelfde locatie als het schip betreft.

²⁴ Olivier (1994, 31).

Bij opgravingen aan de Groenmarkt in 1980 zijn delen van de stadsmuur blootgelegd die uit 1465 zouden stammen. De buitenzijde van de muur is gemaakt van Gobertanger steen. De oorspronkelijke dikte van de muur is circa 80 cm geweest, de totale dikte inclusief gemetselde spaarbogen bedroeg ruim drie meter. De funderingen zijn bedekt en niet tot op de grond toe afgebroken. Op sommige plekken is dit pakket vier meter dik. De stadsmuur is bijna overal verdwenen, maar aan de Groenmarkt 1²⁵ is nog een deel ervan bewaard (De Vest). Andere delen (Waterpoort, Molenpoort) zijn opgespoord bij graafactiviteiten; de Mariapoort is in het straatbeeld zichtbaar gemaakt door het leggen van klinkers op de plaats waar deze had gestaan. Verder zijn er tijdens een noodopgraving in 1976 aan de Molenstraat delen van de 15^e eeuwse stadsgracht aangesneden.²⁶

De oudste polder van Goeree-Overflakkee bevindt zich rondom Goedereede. Deze kern dateert uit omstreeks 1050 AD. De onderzoekslocatie ligt aan de rand van deze polder. Het gebied dat grofweg tussen Goedereede en Ouddorp gelegen is en waarin zich de onderzoekslocatie bevindt, is voor 1375 ingedijkt.

In 1421 vond een zeer ernstige stormvloed plaats, de St. Elisabethsvloed. Veel bestaand (ingedijkt) land werd toen weggespoeld. Een aantal kleine kernen, zogenaamde opwassen, bleef over. Deze werden in de loop van dezelfde eeuw nog ingedijkt. De polders Dirksland, Sommelsdijk-Middelharnis, Oude Tonge en Ooltgensplaat zijn daarvan het resultaat. Behalve Ooltgensplaat werden deze polders bovendien met dijken aan elkaar verbonden. Rond 1600 was ook de verbinding met de polder Ooltgensplaat voltooid. Het eiland Flakkee kreeg toen min of meer zijn huidige vorm.

Tijdens de 18^e eeuw werden tenslotte Goeree en Flakkee met elkaar verbonden door bedijking van het gebied rondom Stellendam²⁷.

Afbeelding 3: het eiland Goedereede en de eilanden van Overflakkee omstreeks het jaar 1300 (bron: H. Sarfatij 1979).

²⁵ Olivier (1994, 35).

²⁶ Olivier (1994, 24-25).

²⁷ Hageman (1964).

4.5 Nieuwe Tijd

Tijdens de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) was al gebleken dat Goeree en zeker Overflakkee twee gebieden van strategische betekenis waren. Even onder Ooltgensplaat, het huidige oostpunt van Overflakkee, legden de Spanjaarden in het begin van de oorlog een schans aan die dienst deed als militair verdedigingswerk. Vanuit Ooltgensplaat konden zowel het Volkerak als het Haringvliet gecontroleerd worden. Het Volkerak vormde de belangrijke verbinding tussen Holland en Zeeland. Beide waterwegen leidden uiteindelijk naar het Hollands Diep, de vaarroute waarlangs Dordrecht lag. De schans te Ooltgensplaat droeg eenvoudigweg de naam 'Schanse'. Feitelijk was het niet meer dan een batterij die vlak aan de haven lag. In 1571 deden de watergeuzen er – overigens zonder succes – een aanval op²⁸.

In 1575 wilden de Spanjaarden een verbinding maken tussen Zeeland en Holland maar dat werd in de kiem gesmoord. Na 1589 werd het dorp beter versterkt met een omwalling (even daarvoor was er een overval geweest door de Spanjaarden). Met de inpoldering van de Weipolder (1594-1596) raakt de schans in verval. Bij noodonderzoek uitgevoerd door De Motte werd vlakbij de schans een oudere nederzetting uit de 13^e/14^e eeuw aangetroffen. Tussen de resten zit ook materiaal dat toebehoorde aan de Spanjaarden: fraai met bloemen, radmotief en gestileerde dieren versierde metalen knopen²⁹.

²⁸ Olivier (1999, 61).

²⁹ Olivier (1999).

5 Resultaten van het veldwerk

5.1 Toekomstig grondverzet

De bestemmingsplanwijziging heeft tot gevolg dat de grond geroerd wordt op plaatsen waar dit nog niet eerder is gebeurd. De gegevens van het bureauonderzoek zijn gebruikt voor het bepalen van het boorpatroon waarbij, zo ver mogelijk, rekening is gehouden met de bodemlagen die ooit bewoond geweest kunnen zijn.

5.2 Opzet van het booronderzoek

Het booronderzoek is uitgevoerd op 12 november 2004. Er werden 7 boringen verricht met een Edelmanboor met een diameter van 7 cm, aangevuld met een zuigerboor. Een boring werd doorgezet tot een diepte van 4 meter beneden het maaiveld, de rest bereikte een diepte van tenminste 2 meter.

5.3 Resultaten van het veldwerk

De boringen zijn tamelijk homogeen van opbouw. Ze bestaan uit matig fijn tot matig grof zand, dat vrijwel overal kleine (maximaal ca. 1 mm) schelpresten bevat. De bovenste laag, die in dikte varieert van 20 tot 80 cm, is humeus, wortelhoudend en bruin van kleur. Dit is de A-horizont van de huidige bodem. Daar onder bevindt zich een grijsgeel tot lichtgrijs gekleurde zandlaag.

Vanaf ca. 180 cm komt er een tweede humeuze, bruine tot grijsbruine laag voor. Dit is een oudere A-horizont. Onderin bevindt zich een grijs tot grijsgeel zandpakket.

Boring 7 wijkt af van het geheel: deze bestaat vrijwel uitsluitend uit sterk humeus zand, dat bruin tot grijsbruin gekleurd is.

Alle boringen bestaan uit de Jonge Duin- en Strandzanden, het Laagpakket van Schoorl, onderdeel van de Formatie van Naaldwijk.

Het voorkomen van twee A-horizonten in het bodemprofiel kan wijzen op twee fasen van duinvorming, tussen welke bodemvorming is opgetreden. De aanwezigheid van een opgebracht zandpakket zou ook een oorzaak kunnen zijn; dit is echter niet waarschijnlijk, omdat er op de locatie eerder sprake is van afgraving dan van ophoging.³⁰

Er is tijdens het onderzoek een vondst gedaan; deze is vermeld in de vondstenlijst (tabel 1):

Vondstnummer	Boring	Diepte	Omschrijving	Datering
4-1	4	0-35 cm - Mv	Roodbakkend, geglaazuurd aardewerk	NTA/NTB

Tabel 1: vondstenlijst

Het betreft hier een wandfragment roodbakkend aardewerk, aan de binnenzijde geglaazuurd. Het fragment heeft slibversiering gedragen (mogelijk een bord) maar dat is voor het grootste deel afgebladderd. De vondst kan gedateerd worden in de 16^e-18^e eeuw en is afkomstig is uit de bouwvoor

³⁰ Stichting voor Bodemkartering (1967), zie ook par. 3.1.

6 Conclusie en Aanbeveling

6.1 Conclusie

Het doel van het onderzoek was een antwoord te vinden op de in de inleiding gestelde vragen:

- Zijn er archeologische waarden aanwezig?
- Wat is de exacte aard en datering van de vindplaats(en)?
- Wat is de te verwachten conserveringsgraad van deze waarden?

Eenduidige indicatoren voor archeologische waarden zijn (nog) niet aangetroffen op de onderzochte locatie. Overigens zijn er twee bodems aanwezig, de recente (huidige) en een begraven bodem, die een oudere bewoningsfase representeert. Gezien de ondergrond (Jonge Duin- en strandzanden) moet deze laag uit de late Middeleeuwen (LMEB; 1250-1500 AD) en/of Nieuwe Tijd (NTA; 1500-1650 AD) dateren. In deze laag kunnen archeologische waarden aanwezig zijn.

6.2 Aanbeveling

Op basis van de resultaten van het door SyntheGra Archeologie bv uitgevoerde Inventariserend Veldonderzoek bestaat er geen bezwaar tegen de voorgenomen plannen op de onderhavige terreinen. Mochten er tijdens de werkzaamheden archeologische indicatoren van (pre-) historische activiteiten worden aangetroffen, dan geldt hiervoor conform de monumentenwet uit 1988 een meldingsplicht bij het bevoegd gezag, de provinciaal archeoloog (drs. R.H.P. Proos) van de provincie Zuid-Holland.

Project : Inventariserend Veldonderzoek
Kenmerk : JHU/UIT/SAD/174207

Literatuurlijst

- ARCHIS, *Archeologisch Informatie Systeem*. Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek. Amersfoort.
- Bakker, H. de & J. Schelling, 1989, *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland. De hogere niveaus*. Wageningen (Centrum voor Landbouwpublikaties en Landbouwdocumentatie).
- Dam, H. van, 1681, *Korte Beschrijvinge van het Eiland van Westvoorne, en de Geschiedenissen van de Stad Goedereede*. Rotterdam.
- Dam, H. van, 1682, *Bescryvinge van de Watervloedt van 1682*.
- Dorst, M.C., 2002, *Verkennd Archeologisch Onderzoek, Locatie "Dorpstienden" te Ouddorp*. Synthegra Rapport 172023, Zelhem.
- Grote Topografische Atlas van Nederland 1:50000, 1 West Nederland*. Groningen (Wolters-Noordhoff Atlasproducties).
- Hageman, B.P., 1964, *Toelichtingen bij de geologische kaart van Nederland 1:50.000, blad Goeree en Overflakkee*. Rijks Geologische Dienst, Haarlem.
- IKAW, *Indicatieve Kaart Archeologische Waarden*. Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek. Amersfoort.
- Jelgersma, S., 1957, *Palynologisch onderzoek van een boring bij Goedereede (Goeree-Overflakkee)*. Dienstrapport 164, Rijks Geologische Dienst, Haarlem.
- KNA, 2001, *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (versie 2.0)*. College voor de Archeologische Kwaliteit.
- Mulder, E.F.J. de, et al., 2003, *De ondergrond van Nederland*. TNO-NITG.
- Markus, W.C. & C. van Wallenburg, 1982, *Bodemkaart van Nederland Schaal 1: 50000; Toelichting bij de kaartbladen 30 West 's Gravenhage en 30 Oost 's Gravenhage*. Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.
- Nicholson, C.C., 2001, *Verkennd Archeologisch Bodemonderzoek Oudelandseweg te Ouddorp. Arnicon Rapport A01-446.Z*. Nieuwerkerk a/d IJssel.
- Olivier, R., 1994, *Bodemvondsten uit Goeree-Overflakkee - 25 Jaar Archeologisch en Historisch Onderzoek door De Motte*. Ouddorp.
- Olivier, R., 1999, *Sprekend Verleden. Met De Motte op Stap door het Verleden van Goeree-Overflakkee*. Sommelsdijk/Ouddorp.
- Provincie Zuid-Holland, 2002, *Cultuurhistorische Hoofdstructuur Zuid-Holland regio Voorne-Putten en Goeree-Overflakkee*. Provincie Zuid-Holland, bureau Kartografie.
- Sarfati, H., 1979, *Van Westvoorne tot St. Adolfsland. Historische Verkenningen op Goeree-Overflakkee*. Ouddorp.
- Stichting voor Bodemkartering, 1967, *Bodemkaart van Nederland 1:50.000, blad 36 Goedereede*, Wageningen.

Project : Inventariserend Veldonderzoek
Kenmerk : JHU/UIT/SAD/174207

Trimpe Burger, J.A., 1979, *Vondsten uit de Romeinse tijd op Goeree*. Amersfoort (ROB overdrukken nr. 121).

Zagwijn, W.H., 1991, *Nederland in het Holoceen*. Haarlem (Rijks Geologische Dienst).

<http://chs.zuid-holland.nl>